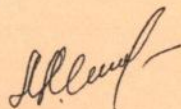

**ОДЕСЬКА ДЕРЖАВНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ
ІМЕНІ А. В. НЕЖДАНОВОЇ**

МУДРЕЦЬКА Лілія Григорівна

УДК 782.1 (546.37)

**ЖАНРОВО-СТИЛЬОВИЙ ПОШУК
В ОПЕРНІЙ ТВОРЧОСТІ ЖЮЛЯ МАССНЕ
(НА ПРИКЛАДІ ОПЕР „МАНОН” ТА „ВЕРТЕР”)**

Спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства**

Одеса – 2004

313 (49p) 5-81 Масне
317.413 (49p) 5-81 Масне
Дисертацією є рукопис.

8
Робота виконана на кафедрі історії зарубіжної музики Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського Міністерства культури і мистецтв України.

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент Академії мистецтв України
ЧЕРКАШИНА-ГУБАРЕНКО Марина Романівна,
Національна музична академія України
ім. П. І. Чайковського, зав. кафедрою історії зарубіжної музики

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
ТИШКО Сергій Віталійович
Національна музична академія України
ім. П. І. Чайковського, зав. кафедрою теорії та історії культури

кандидат мистецтвознавства, старший викладач
ЕНСЬКА Олена Юріївна
Сумський державний педагогічний університет ім.
А. Макаренка Міністерства освіти і науки України

Провідна установа: Харківський державний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського, кафедра історії музики.

Захист відбудеться „3” листопада 2004 року о 12.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.857.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук в Одеській державній музичній академії імені А.В. Нежданової за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Новосельського, 63.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської державної музичної академії ім. А.В. Нежданової за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Новосельського, 63.

Автореферат розісланий „1” червня 2004 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства,
в.о. доцента

А. Д. Черноіваненко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. “Білою плямою” нашої музично-історичної науки залишається неповне, а багато в чому й упереджене висвітлення музичної культури Франції другої половини XIX століття, а також творчості її провідних майстрів, серед яких одне з головних місць належить Жюлю Массне. Такі твори Ж. Массне, як “Манон” і “Вертер”, ще при житті автора здобули широку популярність і ввійшли до числа найбільш репертуарних опер не тільки французької, але й усіх світових оперних сцен. Разом з тим у нашій музикознавчій літературі їм приділяється явно недостатня увага, не простежене їхнє місце у творчості композитора у цілому, не розкриті різноманітні зв'язки мистецтва Ж. Массне з контекстом часу, із загальними тенденціями розвитку французької і всієї європейської художньої культури.

Серед оперних композиторів другої половини XIX – початку XX століть Жюль Массне – одна з найбільш блискучих, а разом з тим найбільш дискусійних постатей. Йому відмовляли у праві називатися новатором, вважаючи творцем із недостатньо виявленою, не яскравою індивідуальністю. Звідси виникали неправильні висновки про другорядність його оперної музики. Несправедливість таких суджень є очевидною при докладнішому вивченні його творчого доробку, а оцінка внеску митця у світове оперне мистецтво стає більш об'єктивною з дистанції часу.

До кінця XIX століття на європейській оперний процес усе більше впливають такі оперні майстри світового значення, як Р. Вагнер і Дж. Верді. Вагнерівська реформа, викладена у його теорії “музики майбутнього” і по-своєму реалізована на практиці, була спрямована на глобальний перегляд традиції. Вердівську естетику можна охарактеризувати як “оперу сьогодення”. Але якщо Р. Вагнер орієнтувався на узагальненість образів і конфліктів міфу, то Дж. Верді, як пізніше його молодший сучасник Ж. Массне, розвивав драматичну концепцію опери у напрямку психологізації реальних образів. При цьому до жанру лірико-психологічної музичної драми, заснованої на розробці методів відтворення складного внутрішнього життя душі, Дж. Верді прийшов через історико-героїчні сюжети, через типовий для романтизму конфлікт відчуження героя, що вступає у боротьбу з життєвими обставинами і з навколишнім середовищем. У Ж. Массне лірична опера ще більшою мірою спирається на відтворення побутового середовища, атмосфери і характерних прикмет реального оточення, у якому існують його герої. При цьому Ж. Массне немов би постійно прагне розширити межі суто французького оперного стилю, сформованого його попередниками. Його оперна творчість вбирає в себе досвід інших національних культур, синтезуючи досягнення як французької оперної школи, так і творчості Р. Вагнера і Дж. Верді.

Таким чином, актуальність даного дослідження обумовлена недостатньою вивченістю спадщини французького композитора; упередженими оцінками його творчості, що склалися у радянській музикознавчій літературі з її ідеологічними кліше; необхідністю врахування нових біографічних даних і нових підходів до творчості автора “Вертера”, якими характеризуються праці сучасних західних музикознавців. У дисертації розглядається шлях Ж. Массне – оперного композитора; з’ясовується значення у його творчій еволюції жанрово-стильового пошуку; на основі аналізу опер “Манон” і “Вертер” виявляються драматургічні і стильові особливості даних творів, завдяки яким трансформуються стійкі жанри французької опери і збагачується її стильова палітра.

Мета даного дослідження визначається необхідністю дати цілісну характеристику оперної спадщини композитора. Цим обумовлені **завдання**:

- розробити періодизацію оперної творчості Ж. Массне і простежити її жанрову динаміку;
- визначити історичне місце музичного театру композитора, виходячи з його зв’язків із культурним контекстом епохи;
- на протипагу сформованим уявленням про вторинність стилю Ж. Массне охарактеризувати його як значну, класичну постать французької оперної школи другої половини XIX століття.

Об’єктом дослідження є музична культура Франції другої половини XIX століття, а **предметом** – оперна творчість Жюльє Массне як показове явище у розвитку європейського і в історії французького музичного театру, а також найбільш популярні опери композитора “Манон” і “Вертер”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі історії зарубіжної музики Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського і відповідає темі 8: “Історія зарубіжної музики” перспективного тематичного плану науково-дослідної роботи Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського на 2000–2006 роки. Тема затверджена на засіданні Вченої ради академії (протокол № 4 від 21 січня 2004 року).

Методологічна база даного дослідження. Специфіка заявлених у роботі напрямків дослідження обумовила поєднання порівняльно-історичного, біографічного і проблемного науково-дослідницьких методів. Широко використані у дисертації методичні засади сучасного оперознавства, яке базується на комплексному дослідженні оперного феномену і включає питання інтерпретації літературної основи, співвідношення театральних та музичних чинників, розгляд виконавських версій оперної партитури. Теоретичною базою дослідження стали роботи російських та українських учених з питань історії і теорії оперного жанру. Це інтонаційна теорія і концепція інтонаційного конфлікту в опері, розроблені у працях Б. Асаф’єва; теорія оперної драматургії у дослідженнях Б. Ярустовського, А. Баєвої, І. Нальотової, Г. Кулешової,

М. Мугінштейна, І. Дьоміної; питання історії і теорії опери у роботах А. Гозенпуда, М. Черкашиної-Губаренко; у міркуваннях про оперу відомого оперного режисера В. Фельзенштейна. Для детальної характеристики “Манон” і “Вертера” використана методика аналізу вокальних жанрів А. Руч'євської, В. Холопової.

Наукова новизна дослідження визначається новим поглядом на оперну спадщину Ж. Массне і на його зв'язок із культурним життям Франції другої половини XIX – початку XX століття. Запропонована нова жанрова класифікація оперної спадщини композитора. У роботі до наукового обігу введено маловідомі факти з творчої біографії Ж. Массне, висвітлено історію створення та сценічну долю кожної з опер, розроблено нову періодизацію оперної творчості Ж. Массне. Дається переклад російською мовою стислого змісту деяких оперних лібрето композитора. Вперше в українському і російському музикознавстві “Манон” і “Вертер” Ж. Массне проаналізовані з позицій сучасного оперознавства, акцентоване їхнє особливе місце у творчості композитора, пов'язане з відродженням класичних сюжетів і типів героїв, а також із формуванням зрілих рис жанру французької ліричної опери. За матеріалами періодичних видань зібрані дані про постановки опер “Манон” і “Вертер” на сценах театрів російського, радянського і пострадянського просторів, з уточненням років, театрів, імен диригентів, постановників, провідних виконавців.

Практична цінність дослідження полягає в тому, що його матеріали можуть застосовуватися у курсах історії зарубіжної музики, історії опери, оперної драматургії, історії літератури. Робота може допомогти у дослідженнях жанру ліричної опери. Матеріали можна використати у подальших розробках проблем розвитку європейського театру другої половини XIX – початку XX століть. Аналіз опер “Манон” і “Вертер” може бути корисним практикам оперних театрів.

Апробація результатів дослідження. Результати роботи були апробовані у процесі педагогічної роботи на кафедрі історії музики Київського державного вищого музичного училища ім. Р. М. Глієра. Теоретичні положення й основні ідеї дисертації викладені в авторських публікаціях (шість статей, тези конференцій) і були оголошені у доповідях на Міжнародній і Всеукраїнських наукових конференціях: “Молоді музикознавці України”, Київ, 2000 – 2002 роки; “Аура слова в музичному творі”, Київ, 2002 рік, а також на засіданнях Київського вагнерівського товариства.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів і висновків. Обсяг роботи – 192 сторінки. Список використаних джерел має 319 позицій.

Основний зміст дослідження

У **Вступі** обгрунтований вибір, актуальність, наукова новизна, теоретична і практична цінність теми, сформульовані мета і завдання дослідження.

У першому розділі – “Оперна творчість Ж. Массне у культурному контексті епохи” – висвітлено історичні обставини і культурний контекст творчості композитора, докладно охарактеризовано художнє середовище, у якому він жив і творив.

У підрозділі 1.1. “Жюль Массне у дзеркалі критичних оцінок і у відгуках сучасників” здійснено аналіз російськомовної і зарубіжної музикознавчої літератури, присвяченої творчості композитора. Як цінні джерела біографічних даних тут цитуються листи, спогади, щоденники сучасників Ж. Массне, наводяться відгуки на прем’єри його творів зарубіжних і російських рецензентів. Час, коли довелося жити і діяти Жюлю Массне, багато у чому визначив особливості творчості композитора, а також ставлення до нього як публіки, так і колег-музикантів. Представники “перехідного покоління”, до якого належав і Ж. Массне, з одного боку, зберігали вірність заповітам романтичної епохи, з іншого – готували ґрунт для нових мистецьких течій, що ледь зароджувалися.

У російській та українській музикознавчій літературі головним джерелом відомостей про композитора дотепер залишається видана у 1969 році невелика за обсягом монографія Ю. Кремльова “Жюль Массне”. Про опери Ж. Массне короткі відомості можна почерпнути у перекладній роботі Ж. Тьерсо “Півстоліття французької музики”. У підручнику М. Друскіна “История зарубежной музыки второй половины XIX века” дається стисла і надто побіжна характеристика його творчого шляху.

На сторінках західних газет і журналів на постановки опер Ж. Массне відзивалися у своїх критичних статтях Е. Ганслік, К. Сен-Санс, пізніше Г. Шарпантьє, К. Дебюссі й інші. Публікувалися також популярні матеріали, що характеризують особистість композитора. До кінця XIX століття відносяться перші спроби узагальнення творчої діяльності Ж. Массне, серед яких виділяються роботи А. Брюно (“Musiques d’hier et demain”, березень 1894; “Musiques d’hier et demain”, жовтень 1895).

Ім’я Ж. Массне було добре відомим прихильникам оперного мистецтва в Україні та Росії. Опери “Король Лахорський”, “Манон”, “Вертер”, “Есклармонда” ставилися ще за життя французького композитора на сценах Петербурзького, Маріїнського і Київського оперних театрів, у ряді приватних театрів Москви. До числа перших шанувальників Ж. Массне можна віднести П. І. Чайковського. У роботі згадуються більше десяти некрологів і спогадів, що вийшли в Росії після смерті композитора (Ю. Сухановського, Ц. Кюї, Ф. Шаляпіна, П. Чайковського й інших). Разом із тим відзначено, що, незважаючи на популярність, у професійних колах до творчості автора “Вертера” ставилися досить критично. Про це свідчать відгуки російської періодичної преси другої половини XIX–XX століть (статті й рецензії В. Стасова, Г. Лароша, Ц. Кюї, пізніше В. Каратигіна, Б. Асаф’єва, А. М. Римського-Корсакова, А. В. Оссовського).

Нова хвиля зацікавленості творчістю французького композитора почалася на його батьківщині у 60-ті роки минулого століття. Наприкінці ХХ століття з'являється цілий ряд робіт французьких, англійських та американських музикознавців. Пріоритет дослідницької уваги, як і раніше, зберігається за операми "Манон" і "Вертер" (Ж.-К. Брангер). Однак музикознавці зацікавилися і менш вивченими операми, які розглядаються у зв'язку з характеристикою усього творчого шляху композитора (Б. Олівер, 1996, Д. Ірвін, 1994). З 1980 року у Парижі виходить серія путівників "L'Avant scène Opéra", де поряд з іншими шедеврами світового оперного мистецтва спеціальні випуски присвячуються творам Ж. Массне. І все-таки варто зробити висновок, що основи всебічного дослідження життя і творчості Ж. Массне з використанням документальних матеріалів тільки починають закладатися у французькому музикознавстві. Тривалий час листи композитора не були зібрані й опубліковані. У 2001 році Ганна Массне видає книгу "Jules Massenet en toutes lettres", що дозволяє відтворити численні раніше невідомі обставини життя композитора і краще представити його внутрішній світ.

У підрозділі 1.2. "Художня ситуація у Франції в епоху Ж. Массне і музика композитора на службі театру" – окремими штрихами змальовується загальний художній контекст, на тлі якого розвивалося оперне мистецтво Ж. Массне. Важливе місце тут належить відтворенню розширеної хронології оперної творчості Ж. Массне, представленої у зіставленні з подіями, явищами, художніми процесами, які одночасно розвивалися у французькій культурі.

Як кожної епохи, у часи, коли жив і творив Ж. Массне, художній контекст складала шари різної структури і глибини залягання. Один із них був більше пов'язаний з минулим, інший містив у собі явища, що найбільш очевидно свідчать про смаки і тенденції сьогодення, нарешті, формувався і той шар, що виявиться визначальним у майбутніх процесах. На різних етапах творчості оперні твори Ж. Массне потрапляли то в один, то в інший шар. У роботі вихідним обирається поняття культурної епохи як цілісності, що має певний стрижень, однак поряд із цим включає різноманітні течії, напрямки, тенденції, мистецькі події.

У Франції періоду Другої імперії відбувалися важливі зміни, що викликали до життя нову культурну ситуацію. Цю епоху можна назвати постромантичною. Вона характеризується одночасним існуванням різних художніх тенденцій на тлі усе ще діючих романтичних цінностей. Активну трансформацію переживають стилеві явища, що сформувалися у попередні часи, першої черги реалізм і романтизм. Принципово нові художні напрямки формуються у творчості поетів покоління Шарля Бодлера, парнасців та "проклятих", у теорії і практиці натуралізму. Сміливі новації містилися у собі імпресіонізм у живопису, символізм у поезії та у театральному мистецтві.

Ж. Массне став професором Паризької консерваторії усього через два роки після смерті Жорж Санд, досяг творчої вершини ще за життя Віктора Гюго, а

закінчив свій шлях, коли Клод Дебюссі вступав у пізній період творчості, а над музичним обрієм уже сходила зірка Ігоря Стравинського. Протягом творчого шляху Ж. Массне, на його пам'яті і за його участю змінювалися художні смаки й естетичні уподобання. Сформований постромантичною епохою, на пізньому етапі своєї кар'єри він став свідком культурних зрушень перелому століть. Сюжетною основою творів композитора різних жанрів ставали як шедеври класичної світової літератури, так і твори сучасників. Із романтичною драмою Віктора Гюго "Рюї Блаз" (1838) сюжетно пов'язана друга опера Ж. Массне "Дон Сезар де Базан" (1872). В операх "Іродіада" (1881, за мотивами роману Г. Флобера), "Таїс" (1894, за романом А. Франса), "Сафо" (1897, за п'єсою А. Додє) використані твори сучасників. Увагу Ж. Массне привертали і деякі п'єси французького драматурга Віктор'єна Сарду (1831–1908), що був товаришем по службі у Національній гвардії (1870–1871). Композитор написав музику до постановок п'єс В. Сарду "Теодора" (1884) і "Крокодил" (1886). Ж. Массне виявилася близькою естетика групи поетів-парнасів, очолюваних Ш. Леконтом де Ліллем. До числа найбільш популярних творів Ж. Массне відноситься "Елегія" (1873). Як одна з частин, вона входила у симфонічну сюїту з музики до античної поеми Ш. Леконта де Лілля "Еринії" (композитор писав музику до спектаклю за цим твором). Аналогії з багатьма характерними рисами опер Ж. Массне викликають такі особливості творчості братів Гонкурів, як новий тип героїв – нервових і душевно вразливих, як увага до колориту повсякденності й до поетичних сторін скромного буденного життя, як сконцентрованість на вуличній юрбі та особливостях домашнього побуту.

Прем'єра "Таїс" Ж. Массне відбулася в один рік з першим виконанням 22 грудня 1894 року "Прелюдії до післяполудневого відпочинку фавна" К. Дебюссі. У тому ж році французький критик Ж. Вебер назвав Ж. Массне "Мане в музиці". Це підтверджує висловлену рядом дослідників думку, що Ж. Массне у своїй творчості підготував стильовий перелом, що відбувся у творчості К. Дебюссі і став характеризувати музичний імпресіонізм. За зізнанням Ф. Пуленка, кожен французький композитор має частку Массне у власному серці, подібно до того, як кожен італієць зазнає впливу Верді і Пуччіні.

Творчість Ж. Массне поділяється на кілька періодів. "Двоюрідна бабуся" (1867), комічна опера, якою він дебютував на оперних підмостках, поки ще не свідчила про майбутні схильності композитора. Її сюжет був безпосередньо пов'язаним із традиціями зведеної до одноактної будови *opéra-comique*. Слідом за цим Ж. Массне пише ще два твори для музичної сцени, які, проте, так і не побачили світла рамп. Однак надалі кар'єра Ж. Массне як оперного композитора склалася на подив удало. Він був один з небагатьох, хто, не маючи імені, зміг пробитися на сцену Grand Opera, де у 1876 році була поставлена його опера "Король Лахорський". Прем'єра наступного його твору, в основу якого була покладена "Іродіада" Гюстава Флобера, відбулася у Брюсселі 19 грудня 1881 року.

1880-ті роки стали початком зрілого періоду творчості Ж. Массне, коли були написані і поставлені два його найкращих твори, “Манон” і “Вертер”. Завершена між ними опера “Сід” не змогла досягти їхнього рівня і ступеня популярності, хоча й у ній були певні досягнення. Еволюція стилю Ж. Массне пов’язується, на думку критиків, зі зверненням до високих класичних зразків і з більшою строгістю письма та стилю. Романтична опера “Есклармонда” (1887) за своїми сюжетними колізіями й атмосферою дії викликала зіставлення з творами Ріхарда Вагнера.

У лібрето опери “Маг” (1889) боротьба світла і мороку, зла і добра висвітлювалася у дусі вчення зороастризму (тут вочевидь не обійшлося без непрямого впливу ідей Фрідріха Ніцше). 1894 рік приніс із собою відразу три прем’єри. Це були опери “Гаїс”, “Портрет Манон” і “Наваррка”. Прем’єра чотиритактної опери “Попелюшка” відбулася 24 травня 1899 року. Критики відзначали, що у стилістиці опери поряд із тенденціями неокласицизму проявилися риси імпресіонізму. Партитура Ж. Массне стала, за їхніми словами, втіленням усіх найкращих сторін таланту композитора. Любовна лірика, камерність поєднувалася тут із чіткими лініями неокласичної стилізації.

Кінець 1890-х років ознаменував перехід до нового, останнього етапу у творчості Жюля Массне. До цього часу остаточно склалися творчий почерк і стиль композитора. Ж. Массне здобув заслужене визнання. Між тим його нові твори тепер закріплювали вже завойовані позиції, а не пропонували нові відкриття. Разом із тим інтенсивність його роботи не зменшувалася. Десять оперних прем’єр приносить перше десятиліття ХХ століття. На думку критиків, незважаючи на таку продуктивність, серед опер заслуговують на згадку лише три дійсно вдалих твори: “Жонглери Богоматері”, “Дон Кіхот”, “Клеопатра”. Опери “Амадіс” і “Клеопатра” були поставлені вже після смерті композитора.

Творча еволюція Ж. Массне співвідносилася з усіма змінами художнього клімату. Він швидко реагував на все нове, хоча залишався вірним виробленому ще у перші періоди творчості власному естетичному кредо. Це підтверджувалося його особистим сприйняттям таких масштабних епохальних явищ, як французька лірична опера, мистецтво Ріхарда Вагнера, як “школа нервової чутливості” братів Гонкурів чи поезія парнасців, як прагнення до життєвої правди у веризмі чи пошуки “нової простоти”, пов’язаної з відродженням класичних ідеалів.

У другому розділі – ““Манон” Ж. Массне – від *opéra-comique* до ліричної драми” – всебічний аналіз опери здійснено з точки зору методичних засад сучасного оперознавства.

Підрозділ 2.1 – “Опера “Манон” та її літературна першооснова”. Повість про Манон Леско А. Прево дає унікальний портрет жіночого серця – найтонший, найточніший, найпроникливіший, і, можливо, найбільш викривальний з усіх. Критики всіх часів, у тому числі сучасники Ж. Массне

Дюма-син, Гі де Мопассан, В. Сент-Віктор, висловлювали різні, часто вкрай суперечливі судження про головну героїню повісті.

Закономірним стало звернення композитора, якого називали “поетом жіночої душі”, до відомого твору А. Прево, у якому його захопили образи кохання, неповторний вигляд юної жіночої істоти, кокетливої і чарівної, психологічна складність мотивів поведінки і вчинків кавалера де Гріє, який закохався у Манон до нестями. Слідом за А. Прево Ж. Массне зацікавила дія ірраціональних сил, що впливали на долю героїв. Сама назва опери – “Манон” – свідчить про концентрацію уваги на образі головної героїні. В опері збереглися основні сюжетні лінії літературного першоджерела, за винятком фіналу. В осмисленні людської природи Ж. Массне, як і А. Прево, а також французькі письменники, що міркували на цю тему, з одного боку, підкреслювали вплив вад і пороків сучасного суспільства, з іншого боку – акцентували приреченість істинно глибокого самовідданого почуття. Цим обумовлена подвійність свідомості головної героїні. Композитор підкреслив романтичну сутність Манон, її жіночу чарівність, а в образі героя акцентував трагічну самотність, жертвовність, приреченість почуття. Динаміка ліричної драми обумовила сценічну динаміку, що формується на основі психологічного конфлікту. Цей конфлікт виростає з двоплановості, із зіткнення легковажного і дозвольного зовнішнього світу і глибини внутрішніх переживань та складності особистих стосунків героїв. Розвиток контрастних ліній сюжету, зовнішньої і внутрішньої, приводить до їх поступового злиття, а в остаточному підсумку – до відчуження однієї від іншої. У фіналі опери (п’ята дія) досягається їхня повна автономія: зовнішній світ із його розбещеністю і брутальністю відокремлюється від ліричної кульмінації і розв’язки.

Внутрішній психологічний шар міцно пов’язаний в опері із зовнішніми подіями, але ніби підспудно керує інтонаційно-драматургічним процесом і, зрештою, стверджується у своєму панівному значенні. Психологічна драма у фінальній сцені остаточно ізольована від усього зовнішнього. При цьому хронотоп долі героїв немов би виводить особистий конфлікт на позаособистісний масштаб.

За формальними жанровими ознаками “Манон”, як і “Кармен” Ж. Бізе, – комічна опера. Однак із традиціями і канонами жанру її пов’язують лише зовнішні ознаки. Зі спадщини французької оперної школи та її жанрового фонду Ж. Массне зумів відібрати найсуттєвіше й нове. З “великою” оперою “Манон” споріднює яскравість і масштаб театральної дії, дивертисментні балетні номери. Від ліричної французької опери, жанрового різновиду, що виник наприкінці 1850-х років, веде походження поставлена у центр дії інтимна драма. З *opéra comique* ріднять різноманітні за колоритом ігрові і жанрово-побутові сцени.

Підрозділ 2.2. “Музичний світ опери”. “Манон” Ж. Массне – один із найкращих зразків французької ліричної опери, де використано і трансформовано жанрову модель *opéra-comique*. При цьому тут синтезовані сформовані ще у першій половині XIX століття жанрово-композиційні типи комічної опери. Як і в лірико-побутовому її різновиді, у “Манон” чергуються музичні номери і розмовні діалоги (правда, з музичним супроводом). У колоритних, часом з елементами комізму жанрових сценах докладно відтворюється побутова обстановка дії. Участь в інтризі беруть деякі другорядні персонажі, що одержують портретні характеристики з використанням прийомів жанрових узагальнень. Але при цьому головні герої не мають контрастної комічної пари, яка б відтіняла їх серйозність та ліричну сутність. До власне другорядних постатей, аналогічних таким же персонажам у *opéra-comique*, можна віднести лише Леско. Інші учасники інтриги скоріше виконують фонову функцію, “піднімаючи” при цьому значимість ліричної лінії головних героїв. Зазначені деталі сприяють перебудові вихідного жанрового зразка.

Від умовно-пародійного типу комічної опери “Манон” успадкувала стилізовану пишність ярмаркового гуляння, де акцентувалися декоративна яскравість та строкатість, театральна умовність дії. Що стосується ліризації, то в опері Ж. Массне вона досягається шляхом розширення місця і ролі головних героїв, висування на перший план докладно відтвореної лінії їхніх внутрішніх переживань і складних стосунків. Характери головних дійових осіб “Манон”, їх мінливе внутрішнє життя, тонкі відтінки почуттів і нищівні пориви пристрасті рельєфно відбиваються у музиці і протиставлені розфарбованому у різні відтінки, багатобарвному жанровому тлу. При цьому у четвертому акті це тло наділяється самостійністю і символізується, тобто відбувається зміна його функцій і драматургічна модуляція до більш дієвого і концептуально суттєвого значення. Аналогічні трансформації й активізацію фонових сцен надалі використовував у “Піковій дамі” П. Чайковський.

Належність “Манон” до жанру *ліричної опери* виявляється у симфонізації наскрізного музичного розгортання, у використанні системи лейтмотивів і розширеній ролі оркестру. Чергування невеликих аріозо і розгорнутих діалогічних сцен, лейттем і музичних тем як локального, так і наскрізного значення охоплює всю партитуру і створює безупинний музичний розвиток. Численні пісенні, хорові, танцювальні епізоди соковитими фарбами змальовують колоритне тло подій, вносять у музику жвавість і розмаїтість. Обмежене місце розмовних сцен, що скоріше нагадують раніше сформований прийом мелодрами, дає ще більше підстав зарахувати оперу Ж. Массне “Манон” до жанрового типу французької ліричної опери.

Головним засобом озвучування словесного тексту служить у творі виразний речитатив, що часом набуває яскравих мелодійних обрисів, і речитативно-аріозна мелодика. Композитор використовує гнучкі переходи від мелодизованого

речитативу до аріозної мелодики, що, своєї черги, насичена мовними інтонаціями. В опері панує тенденція до створення синтетичної мелодики – речитативно-аріозної у своїй основі, і це також може бути віднесеним до стильових особливостей ліричного жанру. Зазначені стильові властивості складуть характерну рису всієї оперної творчості автора “Манон”.

В опері Ж. Массне цікавою є взаємодія чоловічого і жіночого начал. Центральний жіночий образ немов би виступає тут у функції носія руйнівних сил, певного хаотичного, некерованого життєвого елемента, пов'язаного зі сферою підсвідомості. У той же час ідею просвітління через спокуту любов'ю втілює у собі образ де Гріє. При цьому конфлікт “чоловіче – жіноче” аж ніяк не нагадує його реалізацію у “Кармен” Ж. Бізе. У Ж. Массне Манон до кінця зберігає всю чарівливість жіночності і властиву своїй статі слабкість. Спроба її порятунку не вдається герою, позбавленому фаустіанської пізнавальної енергії і сили. Але сама його готовність до кінця пройти з коханою її заплутаний життєвий шлях, що складається із серії гріхопадінь і плати за них, піднімає цей чоловічий образ. Тут у новому варіанті ніби повертається ідея моральної перемоги слабких героїв, що культивували творці ранньо-романтичної італійської ліричної опери В. Белліні та Г. Доницетті. Однак французький композитор постромантичного часу позбавляє образи ліричних героїв тих ідеальних рис, якими їх наділяли автори “Капулеті і Монтеккі” та “Лючії ді Ламмермур”.

Третій розділ має назву “Метаморфози французької ліричної опери: “Вертер” Ж. Массне”.

Підрозділ 3. 1. “Вертер: герой роману Гете на оперній сцені”. Порівняно з літературним першоджерелом у лібрето опери внесено багато змін, оскільки треба було перетворити “роман у листах” на твір для сцени. Тут були переставлені деякі смислові акценти і по-своєму трактовані образи головних героїв. Опера Ж. Массне базується на драмі трьох персонажів: Вертера, Шарлотти й Альберта. Зберігши недоторканою зворушливу драму Вертера і Шарлотти, що завершується трагічною загибеллю героя, лібретисти для поживлення дії ввели ряд епізодів, яких не було у першоджерелі. У цих змінах і доповненнях можна помітити сліди генетичних зв'язків із “низькими” оперними і театральними жанрами, хоча ці зв'язки у даному випадку лише ледь накреслені. Більш явні їх ознаки виявляються у зображенні побутового середовища, представленого образами другорядних персонажів – Йоганна і Шмідта, а також Судді – батька Шарлотти.

У підрозділі 3. 2. ““Вертер” як новий етап в історії французької ліричної опери” йдеться про те, що, зберігаючи улюблені у французькій ліричній опері жанри романсу, аріозо, каватини, любовних дуетів, Ж. Массне разом з тим відмовляється від розподілу опери на самостійні, закінчені номери. Композитор установлює зв'язок чергування самостійних драматичних сцен-картин із наскрізним музичним розвитком. Окремі завершені епізоди стають частиною

наскрізної лінії розвитку, відзначають ліричні кульмінації, концентруючи у собі важливий емоційний зміст. Однією з особливостей опери є відсутність розвинутих хорових сцен, що надає “Вертерові” камерного, інтимного характеру.

Концентрація тематизму (характеристики персонажів та їхній розвиток) відбувається в опері у психологічних сценах – діалогах й аріозо. Однак його формування, “драматургічний проект” здійснюється в оркестрових епізодах, що передують кожному з актів. І у процесі розвитку дії внутрішній стан героїв, зміни у ньому відбиті у темах, що звучать переважно в оркестрі, а не у вокальних партіях. Гнучкістю переходів з однієї інтонаційної сфери в іншу компенсується відсутність структурно чіткого номерного членування. Хід лейтмотивних перетвілень у “Вертері” має в основі пов’язаний з розвитком почуттів героїв ліричний тематизм, багатий варіантами, тонкими нюансами, змінами штрихів, гармонії, ритму.

Побудована на наскрізному симфонічному розвитку, опера “Вертер” скріплюється не тільки за допомогою лейтмотивів, але й розгалужених тональних зв’язків. Система мотивно-тематичних зв’язків зміцнена тут відповідним тональним забарвленням. Так, теми, пов’язані з любовними переживаннями і душевною драмою Вертера, проводяться у мінорному нахилі. Одна з основних тем – страждання молодого Вертера звучить у більшості випадків у ре-мінорі, накладаючи свій відбиток і на тему смерті (d-moll, g-moll, d-moll), і на тему фатального дня (h-moll, d-moll – у четвертій дії). Тінь відкидається і на сферу світлих тем. Так, тема замилювання Шарлоттою, що звучить у As-dur, при останній появі у другому акті проводиться у d-moll. Зона побутової сфери пов’язана з мажорним нахилом: тема Альберта – C-dur, тема Йоганна і Шмідта – G-dur. Показова у цьому плані і різдвяна пісенька дітей. Її тональність, як і тональність теми Вертера у першій дії – D-dur. Однак у четвертій дії, у сцені смерті Вертера, що звучить у g-moll, тональність різдвяного гімну проводиться в однойменному мажорі – G-dur. Дві однойменні тональності, мажорна і мінорна, накладаються одна на одну, утворюють поліфонію тональних площин. Опера “Вертер” закінчується тонікою G-dur. Після трагічної сцени смерті героя це немов символізує просвітлення і надію, як і саме свято Різдва, на фоні якого проходить вся остання дія опери.

Розділ четвертий – “Сценічна доля опер “Манон” і “Вертер””.
Постановки “Манон” з 1884 по 1928 роки відбулися у 34 містах. З репертуару кількох провідних театрів світу опера не зникає і по сьогоднішній день. Так, на сцені Opéra-Comique з 1884 по 1984 роки пройшло понад 2130 вистав (з перервою між 1959 та 1984 роками); Лондонський театр Covent Garden показав за цей час 14 різних постановочних версій; La Scala – 11; Metropolitan Opera – понад 30 постановок; оперний театр у Сан-Франциско – 13; театр у Буенос-Айресі – 23.

Як вдалося встановити, у Росії з 1885 по 1993 роки “Манон” звучала 45 разів. Незалежно від оцінок критиків, винятковий успіх “Манон” вирішила російська публіка. Протягом усього постановочного життя “Манон” на російських сценах критики характеризували оперу то як ліричну, то комічну, то як гостро конфліктну драму, сповнену бурхливих пристрастей і зіткнень, то вважали її інтимно-ліричним і суто камерним твором. Подібні розбіжності у трактуваннях були породжені певною недовірою до таланту композитора і до його задуму, переконаністю у тому, що цей задум суперечливий і недостатньо виважений, а тому має потребу у коректуваннях і редакторських трансформаціях. Крім того, на сприйняття критиків згодом стала все більше впливати конкуренція двох творів: існування іншої версії теми, запропонованої в однойменній опері Дж. Пуччіні.

Ще більшою мірою, ніж “Манон”, “Вертер” Ж. Массне з моменту прем'єри у 1892 році у театрі Імператорської опери у Відні увійшов у список найпопулярніших опер, що ставилися на сценах світових музичних театрів. Постановки “Вертера” з 1892 по 1931 роки відбулися у 35 містах світу.

Показово, що вперше на території колишньої Російської імперії “Вертер” був показаний у Києві у 1894 році за прямого сприяння автора. Ж. Массне особисто зробив відповідні розпорядження про пересилку до Києва усіх потрібних нот і, за особистим зізнанням, був до глибини душі зворушений увагою до нього київської театральної дирекції.

Постановники інтерпретували оперу по-різному, висуваючи на перший план ту чи іншу лінію, тих чи інших дійових осіб. Критикам, особливо російським, хотілося більше пристрастності, вогню, життєвих фарб, при цьому подібні побажання вони адресували як до “Манон”, так і до “Вертера”. Рецензенти завжди використовували нагоду, щоб звинуватити композитора у зіпсуванні високих якостей першоджерела, підкреслюючи у своїх коментарях до тих чи інших постановок, наскільки “Вертер” Ж. Массне гірший від літературного першоджерела. Однак і у цьому випадку вирішальне слово належало публіці. Опера подобалася також співакам, які виступали у головних партіях. Не випадково з моменту першого втілення “Вертера” у Києві і до наших днів на сценах лише оперних театрів радянського і пострадянського простору було здійснено 46 постановок найбільш популярного твору французького композитора.

Висновки. В оперному мистецтві Ж. Массне можна знайти відгомони різних сучасних йому ідей і творчих пошуків. Переходячи від захоплень Р. Вагнером до веризму, від казки і комедії до історичних панорам чи екзотичної розповіді, демонструючи широкий спектр засобів вокального інтонування, розширюючи і видозмінюючи функції оркестру, Ж. Массне ніколи не розчаровував свою публіку. Огляд і аналіз оперної творчості Ж. Массне показав, що композитор був митцем широкомасштабним і різнобічним. Він звертався до різних сюжетів, більшість із джерел яких належала до творів світової класики, але

трактував їх по-своєму. Композитор пробував себе у різних жанрах, привносячи у кожний щось нове. Його часом порівнювали з Р. Вагнером, а опери називали “малими “Парсифалем” і “Тристаном”. При цьому прихильники французького академізму і чистоти національних ідеалів дорікали йому за відхід від канонів французької музики. Захисники нового мистецтва, навпаки, вважали Ж. Массне занадто тісно пов’язаним з оперними традиціями. Його звинувачували в еkleктизмі, у наслідуванні, у відсутності індивідуальності. П. Чайковський називав французького сучасника таким еkleктиком, як Ш. Гуно, але при цьому відзначав, що він “нікого не наслідує особливо”. Мелодику Ж. Массне порівнювали то з творами Ш. Гуно, то з тим же П. Чайковським. За схильністю до грандіозності задумів і “туркотіння” оркестру бачили у ньому послідовника “великої” опери Дж. Мейєрбера. Прекрасне володіння контрапунктичною технікою викликало зіставлення з творчістю Й. С. Баха, Г. Ф. Генделя, В. А. Моцарта. Сучасні теми, вбрані у веристські форми, давали привід для паралелей з операми представників нової італійської школи П. Масканьї та Р. Леонкавалло. У той же час тонке пророблення фактури, змінність гармонічних фарб немов би містили у собі імпресіоністичні риси. Це проявилось ще у “Вертері” (перша дія, “Місячне світло”). А прозорість, навіть деяка акварельність “Попелюшки” ще більше наблизила Ж. Массне до імпресіоністичної стилістики. Поетичний звукопис природи, прозорість фактури, простота мелодій, натуральноладові звороти, збільшені тризвуки і використання ланцюжків септаккордов і нонаккордов у пролозі “Гризельди” свідчили про схожість цієї музики з першою сценою “Пеллеаса і Мелізанди” К. Дебюссі.

Схильність до відродження жанрово-стильових рис старої французької школи, що проявилася у пізній період творчості митця, віщувала майбутній неокласицизм і стилістичні пошуки французької “Шістки”. Можна згадати про музично-сценічні твори Ж. Массне, звернені до античності. Античні сюжети, образи античної міфології послужили основою “Тродіади”, “Таїс”, “Аріадни”, “Рима”, “Вакха”. Культивування античних форм як зразка нетлінного мистецтва він сприйняв від поетів-парнасців. При цьому сучасність поставала в античних шатах, не порушуючи принципу дистанційованого зображення далекого минулого, відтворення його особливого колориту. Поряд із Ш. Гуно, у творчості якого антична тема посідає одне з найважливіших місць, Ж. Массне у цих своїх уподобаннях передбачив неокласицизм ХХ століття.

Тема Іспанії, настільки улюблена К. Дебюссі, М. Равелем, Е. Шабріє, розроблялася в операх Ж. Массне “Дон Сезар де Базан”, “Керубіно”, “Наваррка”, “Дон Кіхот”. У ряді опер відтворені лицарські теми й атмосфера Середньовіччя: “Жонглер Богоматері”, “Амадіс”, “Есклармонда”, “Дон Кіхот”. У “Сафо”, “Наваррці” і “Терезі” віддана данина сучасній темі, а у деяких сценах “Терези” намітилися кроки до експресіонізму.

Працюючи у різних музичних жанрах, Ж. Массне віддавав перевагу жанру ліричному, де повною мірою проявилися вишуканість його стилю, замилювання красою, атмосфера кохання, що забарвлює усю дію. Звертаючись до тієї чи іншої сталої оперної моделі, він при цьому руйнував межі “чистих” жанрів. Зв’язок із тією чи іншою традиційною жанровою основою найчастіше виявлявся опосередковано. З десяти сценічних творів Ж. Массне, що за зовнішніми ознаками належать до жанру “великої” опери, лише чотири у головних параметрах відповідають жанровим нормативам (балетні номери, п’ятиактна структура, історичний сюжет у романтичному висвітленні, ефектні масові сцени тощо). Тенденція жанрової трансформації простежується і при звертанні Ж. Массне до жанру комічної опери. Фактично переважна частина тих опер, які за певними ознаками мають спільність з формами і структурою французької комічної опери, пов’язана із самостійним розвитком драматургічних засад та естетики нового ліричного жанру. Типово веристські драми являють собою двохактні опери “Наваррка” і “Тереза”, а також вирішена у широких масштабах п’ятиактної вистави “Сафо”. Подібне по’єднання різних прикмет утруднює чітку жанрову класифікацію оперної творчості Ж. Массне.

Лірична французька опера, що почала свій тріумфальний хід з “Фауста” Ш. Гуно, вже у “Манон” представлена у новому вигляді. Своєї зрілої і завершеної форми вона досягла у “Вертері”. Непідробна щирість і теплота при передачі почуттів і переживань, простота і людяність робили ліричну оперу особливо привабливою. Мелодичний стиль французької ліричної опери базується на французькій народній і побутовій пісенності. Вокальні партії завжди наспівні і пов’язані з різними музичними жанрами: пісню (шансон), граціозним вальсом, ліричним романсом. У саму мелодіку вплавлені пісенно-мовні інтонації. Гнучка аріозно-речитативна мелодика, у якій Ж. Массне вхоплює й майстерно передає особливості французької розмовної мови, є основою для характеристик ліричних героїв.

В оперній творчості композитора немов би перетинаються минуле, сьогодення і майбутнє мистецтва Франції. Твори Ж. Массне, що виростили на основі міцних національних традицій і відповідали на запити сучасної публіки, не втратили своєї актуальності і у наш час, свідченням чого є репертуар багатьох театрів світу.

Основні положення дисертації представлені в публікаціях:

1. Мудрецкая Л. „Манон” Ж. Массне в зеркале критики // Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського – Вип. 28. – Київ: Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського, 2003. – С. 162-171.

2. Мудрецкая Л. „Манон” Ж. Массне и „Манон Леско” Дж. Пуччини // Київське музикознавство. – Вип. 10. – Київ: Київське державне вище музичне училище ім. Р.М. Глієра, 2003. – С. 164–172.

3. Мудрецкая Л. Вертер: герой романа Гете на оперній сцені // Київське музикознавство. – Вип. 9. – Київ: Київське державне вище музичне училище ім. Р.М. Глієра, 2003. – С. 96–106.

4. Мудрецкая Л. Мужские образы в опере „Манон” Ж. Массне // Київське музикознавство. – Вип. 8. – Київ: Київське державне вище музичне училище ім. Р.М. Глієра, 2002. – С. 137–145.

5. Мудрецкая Л. Опера Ж. Массне „Вертер” и ее интерпретации // Київське музикознавство. – Вип. 5. – Київ: Київське державне вище музичне училище ім. Р.М. Глієра, 2000. – С. 115–122.

6. Мудрецкая Л. Попавшие в сети Манон // Київське музикознавство. Культурологія та мистецтвознавство. – Вип. 11. – Київ: Київське державне вище музичне училище ім. Р.М. Глієра, 2000. – С. 60–71.

АНОТАЦІЯ

Мудрецька Л. Г. Жанрово-стильовий пошук в оперній творчості Жюль Массне (на прикладі опер „Манон” і „Вертер”). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03. – Музичне мистецтво. – Одеська державна музична академія імені А.В. Нежданової, Одеса, 2004.

Провідний французький композитор кінця XIX – початку XX століття Жюль Массне розглядається в дисертації як значна, класична постать французької оперної школи другої половини XIX століття, у протиставленні раніше сформованим уявленням про вторинність його композиторського обдарування та спадщини. Характеристика оперної творчості композитора, розроблена її періодизація допомогли простежити жанрову динаміку, визначити історичне місце музичного театру Ж. Массне. У дисертації розглядається шлях Ж. Массне, з'ясовується значення у його творчій еволюції жанрово-стильового пошуку. На основі аналізу опер „Манон” і „Вертер” виявляються драматургічні і стильові особливості даних творів, завдяки яким трансформуються стійкі ознаки жанру французької опери і збагачується її палітра.

В роботі встановлюється, що оперна творчість композитора вбирає в себе досвід інших національних культур, синтезує досягнення як французької оперної школи, так і творчості Р. Вагнера, представників нової італійської школи П. Масканьї та Р. Леонкавалло. Ж. Массне немов би постійно прагне розширити межі суто французького оперного стилю, сформованого його попередниками.

Ж. Массне, як представник „перехідного покоління”, з одного боку, зберігав заповіді романтичної епохи, з іншого – готував ґрунт для нових мистецьких течій,

що ледь зароджувалися. У дисертації зроблена спроба розкрити різноманітні зв'язки мистецтва Ж. Массне із загальними тенденціями розвитку французької і всієї європейської художньої культури. Виходячи з культурного контексту епохи, Ж. Массне та його оперна спадщина являють собою найбільш показове явище у розвитку європейського та французького музичного театру.

Ключові слова: опера, французька лірична опера, жанр, музичний театр, культурний контекст.

АННОТАЦІЯ

Мудрецкая Л. Г. Жанрово-стилевой поиск в оперном творчестве Жюль Массне (на примере опер „Манон” и „Вертер”). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03. – Музыкальное искусство. – Одесская государственная музыкальная академия имени А.В. Неждановой, Одесса, 2004.

Ведущий французский композитор конца XIX – начала XX столетия Жюль Массне рассматривается в диссертации как значимая, классическая фигура французской оперной школы второй половины XIX века, в противовес ранее сформированным представлениям о нем и его оперном наследии как второстепенном явлении. Характеристика оперного творчества композитора, его периодизация помогли проследить жанровую динамику, обозначить историческое место музыкального театра Ж. Массне. В диссертации рассматривается путь Ж. Массне, выясняется значение в его творческой эволюции жанрово-стилевого поиска. На основе анализа опер „Манон” и „Вертер” выявляются драматургические и стилевые особенности данных произведений, которые приводят к расширению границ устойчивых жанров французской оперы.

В работе устанавливается, что оперное творчество композитора впитывает в себя опыт других национальных культур, синтезирует достижения как французской оперной школы, так и творчества Р. Вагнера, представителей новой итальянской школы П. Масканы и Р. Леонкавалло. Ж. Массне как бы постоянно стремится расширить границы сугубо французского оперного стиля, сформированного его предшественниками. В оперном искусстве Ж. Массне обнаруживаются отголоски самых разных современных идей и творческих исканий. Переходя от вагнеризма к веризму, от сказки и комедии к историческим полотнам или экзотическому рассказу, демонстрируя широкий спектр использования вокальной стилистики, расширяя и видоизменяя функции оркестра, Ж. Массне никогда не разочаровывал свою публику.

Ж. Массне, работая в разных музыкальных жанрах, приоритет отдавал жанру лирическому, где в полной мере проявились изящество, очарование и окрашивающая все атмосфера любви. Обращаясь к той или иной сложившейся оперной модели, он при этом раздвигал границы „чистого” жанра. Связь с той или иной традиционной жанровой основой чаще всего проявлялась опосредованно. Из десяти сценических произведений Ж. Массне, которые по внешним признакам принадлежат к жанру „большой” оперы, лишь четыре более точно соответствуют жанровым нормативам (балетные номера, пятиактная структура, исторический сюжет в романтическом освещении, эффектные массовые сцены и др.). Тенденция жанровой трансформации прослеживается и при обращении Ж. Массне к жанру комической оперы. Фактически большая часть этих опер в границах форм и структур французской комической оперы, трансформируя их, развивает принципы и эстетику нового лирического жанра. Типично веристские драмы представляют собой двухактные оперы „Наваррка” и „Тереза”, а также решенная в широких масштабах пятиактного спектакля „Сафо”. Подобное соединение разных примет затрудняет четкую жанровую классификацию оперного творчества Ж. Массне.

Ж. Массне, как представитель „переходного поколения”, с одной стороны, сохранял заветы романтической эпохи, с другой – готовил почву для новых художественных течений, которые только зарождались. В диссертации сделана попытка раскрыть связи искусства Ж. Массне с контекстом времени, с общими тенденциями развития французской и всей европейской художественной культуры. На разных этапах творчества оперные произведения Ж. Массне попадали то в один, то в другой слой. В работе исходным оказывается понятие культурной эпохи как целостности, которая имеет некий стержень, однако наряду с этим включает разнообразные течения, направления, тенденции, художественные события. Исходя из связей композитора с культурным контекстом эпохи, Ж. Массне и его оперное наследие представляют собой показательное явление в развитии европейского и французского музыкального театра.

Ключевые слова: опера, французская лирическая опера, жанр, музыкальный театр, культурный контекст.

ANNOTATION

Mudretskaya L.G. Genre-style search in the opera works by Jules Massenet (with specific reference to the operas “Manon” and “Werther”). – Manuscript.

Dissertation to get the scientific degree of the Candidate of Arts according to the specialty 17.00.03. – Art of Music. – Odessa State Music Academy, Odessa, 2004.

The dissertation shows the leading French composer of the late XIX – early XX century – Jules Massenet as an outstanding figure of classical French opera school of the second half of the XIX century. This is quite a new outlook on Massenet's personality and his opera heritage contrasting with the widespread opinion of him as a minor composer. Characterization of Massenet's opera works and their division into periods helps follow the dynamics of genre evolution and define the historical role and significance of Massenet's music theater. In the dissertation studied is Massenet's creative evolution and biography, shown up is the meaning of genre-style search in his works. With reference to the analysis of "Manon" and "Werther" exposed are the peculiarities of style and dramatic composition in these operas leading to expand the stable genre boundaries in French opera tradition.

The dissertation shows Massenet's operas taking in the characteristics of the other national cultures and synthesizing the achievements of both the French opera school, creative works by Wagner as well as Mascagni P. and Leoncavallo R. - representatives of the new Italian school. Massenet J. increasingly seems to expand the boundaries and the scope of the purely French opera style formed by his predecessors.

On the one hand Massenet J. as a representative of a "transient generation" tends to preserve the precepts of the romantic epoch. On the other hand he paves the way for the new artistic trends in bud. Here an effort is made to bring to light the correlations of Massenet's creative style with the context of his time and general trends of development both in the French and European art culture. At the different stages of his creative activity Massenet's opera works follow this or that pattern. A primary notion used here is the notion of culture epoch, that is considered as an integral whole with a kind of a pivot embracing various trends, art events, tendencies and schools. Given the composer's strong correlations with the cultural context of his time it could be stated that Massenet J. and his opera heritage represent one of the most revealing phenomena in the history of the European and French music theater.

Key words: opera, French lyric opera, genre, music theater, context of culture.

Підписано до друку 01.06.2004р. Формат 60×90/16.

Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 85.

“АВТОРЕФЕРАТ”

01034, м.Київ-34, пров. Георгіївський, 2, оф. 29.

т. 578-04-14, 294-71-27.

984/169

АВ 59.919

Мист.

III

Мист